

תרומת ההערכה לבניית מודל עבודה טיפולי-חינוכי
לילדים בסיכון בגיל הרך ולהוריהם במעונות רב
תכליתיים

ד"ר אמירה רום

המחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה

האוניברסיטה הפתוחה

טובה סיני

לימודי M.A בחינוך

האוניברסיטה הפתוחה

מעון יום רב תכליתי

- מסגרת ציבורית, טיפולית-חינוכית אינטגרטיבית, לילדים בסיכון בגיל הרך ולהוריהם, לצד ילדים למשפחות נורמטיביות ומתפקדות
- רציונל - "המדינה נתנה בידנו את החובה והזכות להתערב בחייהם של אלו אשר התפתחותם הנורמטיבית לא עלתה יפה והם נקלעו למעגל סגור של מצוקה ונחשלות המועברת מדור לדור" (מאסס, 1995)
- שותפות בין שלושה ארגונים: משרד הרווחה, משרד התמ"ת, הארגונים המפעילים מעונות יום.

מסגרות קיימות לילדים בסיכון בגיל הרך בארץ

שם	מסגרת	גיל	משך פעילות
משפחתונים ומעונות יום	טיפולית-חינוכית	שישה חודשים עד שלוש שנים	שעות הבוקר עד שעות הצהריים/אחה"צ
מרכזי הורים	טיפולית-חינוכית (להורים ולילדיהם)	לידה עד שש שנים	שעות הבוקר עד שעות אחה"צ
מעונות יום רב-תכליתיים	טיפולית כוללנית (הטיפול במעון מכוון הן לילדים הן להוריהם)	לידה עד שש שנים	שעות הבוקר עד שעות הערב (לפי הצורך)
מועדוניות לגיל הרך	טיפולית-חינוכית	שלוש עד שש שנים	שעות הצהריים עד אחה"צ
מועדונית ביתית	יומית-קבוצתית	הגיל הרך: שלוש עד חמש שנים גיל בית-הספר: שש עד שמונה שנים	שעות הצהריים עד אחה"צ
מועדונית טיפולית	טיפולית-חינוכית	שלוש-שש שנים	שעות הצהריים עד אחה"צ

גישות העבודה בגיל הרך ובמעונות רב תכליתיים

- גישה הומניסטית (Humanistic Approach) – שימת דגש על יכולות הילד (אלוני, 2005), איתור קשייו וצרכיו וטיפול בהם לשיקום, למניעת החמרה ולעיתים להגנה עד להוצאתו מהבית
- גישה מותאמת התפתחות (Developmentally Appropriate Practice) – יצירת סביבה חינוכית שמסוגלת לייצר את האינטראקציות הדרושות לפעוטות בסיכון בגילאי לידה-שלוש. נוסדה בארה"ב על ידי National Association for the Education of Young Children (NAEYC, 2009)
- ראייה אקולוגית מערכתית – התייחסות וטיפול לילד ולהורים גם יחד תוך הסתייעות במערכות התמיכה (Bronfenbrenner, 1979).

מתודולוגיה

- שיטת המחקר - מחקר הערכה איכותני בשילוב היבטים כמותיים
- כלי המחקר - שאלונים לצוות החינוכי-טיפולי, שאלונים וראיון חצי מובנה למנהלות המעון ולעובדות הסוציאליות וראיונות עומק לממונים וקובעי מדיניות משלושת הארגונים השותפים.

המחקר נערך בחמישה מעונות

משפחות	מספר	מספר בתי אב	המעון
המוגדרות בסיכון			
	50-55	60-70	A
	45-50	90-100	B
	50	50-כ	C
	55-60	80-90	D
	45-כ	90-כ	E

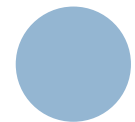
השתתפו במחקר

- בכל מעון הצוות הטיפולי והצוות החינוכי - מנהלת המעון והעובדת הסוציאלית
- מהארגון המפעיל – מפקחות חינוכיות
- מהתמ"ת – ממונות על מעונות יום
- מהרווחה – נשות שטח ודמויות מפתח שותפות לקביעה והתוויית מדיניות למעונות רב תכליתיים.
- פורום למידה ארצי למנהלות ועובדות סוציאליות

רקע - המחקר האקדמי בתחום – גישה של אחריותיות במובן הערכי-חברתי

- העדפת הסביבה הטבעית-ביולוגית על פני השמה חוץ ביתית (ריבקין, 2003).
- גורמי מיגון בחייהם של ילדים בסיכון נשענים על מאפייניהם אישיותיים, איכות הקשרים במשפחה ומידת תמיכתן של מערכות התמיכה חינוך-טיפול, בריאות ורווחה (שדמי וצימרמן, 2006).
- התערבויות אשר התמקדו בילדים בלבד הניבו תוצאות זעומות וזמניות (קליין, 2000; קציר, 2011; רוזנטל, 2009; Farran, 2000).
- העצמת היכולות ההוריות באמצעות קבלת החלטות הנוגעות לילדיהם (בר ועמיתיה, 2009).
- שינוי במודעות ובאחריות הכוללת ליצירת תמורה באיכות השירות והחינוך-טיפול בין לידה עד גיל שלוש על ידי יצירת הזדמנויות שוות לכל ילד בגיל הרך (רוזנטל, 2006, 2009)

מטרות המחקר

בדיקת פוטנציאל מודל העבודה עבור קהל היעד שלו:

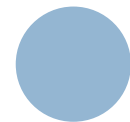
- הערכת דרכי העבודה שנבנו בין השותפים והשלכותיהם על שיקום ומניעת החמרה בילדים ובהורים
- יכולת התכנית להוות תכנית התערבות שיקומית גם עבור ילדים בסיכון בגיל הרך השוהים במעונות יום "רגילים" מתוקף חוק פעוטות בסיכון.
- בדיקת סוגית הפיתוח המקצועי של כלל הצוותים וההשלכות שיש לנושא על איכות המענה הניתן לאוכלוסיית המעון.

4 שאלות מחקר לפי מודל ה – CIPP

(STUFLEBEAM, 1972, 1985, 2003)

1. **הקשר** – עיסוק במדיניות הכתובה, הכללים וההנחיות ובתפיסות כלל בעלי התפקידים לגבי תפקיד התכנית ותפקידם בה
2. **תשומות** – דנה במדיניות השימוש בסל המשלים הבסיסי וכן בתקציבי "אקסטרא" בהתאמה לצורכי קהל היעד; **תהליך** – במהות הדיאלוג בין השותפים בקבלת החלטות תוך התייחסות למאפייני תרבות של קהל היעד ובפיתוח קשרים בקהילה לרווחתו
3. **תשומות** – השקעה בתהליך פיתוחם המקצועי, הליווי וההכשרה של הצוות החינוכי-טיפולי ומובילות המעון והתאמתם לתפקידם; **תהליך** – ביצוע בקרה ומעקב של הצוותים אחר תכניות ותוכני התערבויות החינוכיות והטיפוליות והשלכותיהם על קהל היעד
4. **תוצרים** – פוטנציאל המודל להשיג שינוי לטובה/שיפור בתפקוד קהל היעד

ממצאים (חלקיים)

טבלת התפלגות תכניות התערבות במעון

סה"כ תכניות התערבות למעון	מספר תכניות העשרה לילדים	מספר תכניות טיפול והעשרה להורים בקבוצה	מספר תכניות טיפול/ העשרה משותפות להורים ולילדים בקבוצה	מספר תכניות טיפול קבוצתיות לילדים	מספר תכניות טיפול פרטניות להורים	מספר תכניות טיפול פרטניות לילדים	מספר טיפולים דיאדיים (הורה-ילד)	המעון
9	2		3	3		1		A
9	3			2		3	1	B
7	1	2	1			3		C
13	2		1	5		5		D
13	4	2	2		3	1	1	E
51	12	4	7	10	3	13	2	סך כל ההפניות לתחום

תובנות (חלקיות) בעקבות הממצאים

- הרעיון העומד בבסיס התכנית, המשלב במעון יום לגיל הרך את שני התחומים החברתיים חינוך וטיפול, נכון וטוב.
- שילוב כזה מחייב קיום קשר קבוע בין הסביבות המקיפות את הילד וכן איגום כולל של משאבים ותקציבים על מנת ליצור הזדמנויות לשיקום עבור הילדים המוגדרים בסיכון.
- בהתאם, התכנית עשויה וצריכה להתאים גם למעונות יום "רגילים", בהם משולבים ילדים בסיכון מתוקף חוק פעוטות בסיכון.

חלק מהמסקנות

מדיניות כללים והנחיות לעבודה

- המדיניות הכתובה אינה כוללת את כל ההנחיות והמידע הדרושים להתנהלות מקדמת לכן לא ניתן להטמיע מודל עבודה אחיד שמכוון למטרות התכנית
- בנוסף המדיניות אינה מועברת בתהליכי הכשרה ולמידה וחסר ייעוץ מלווה קבוע במתכונת של סופרויז'ן לדיון בסוגיות מהותיות בעבודה על מנת ליצור והבנות דרכי עבודה שיקדמו את המטרות

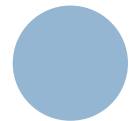
מדיניות התקצוב

- מצומצמת
- מספר המטפלות נוכח מספרם הרב של הילדים אינו מניח את הדעת במסגרת חינוכית "רגילה", לא כל שכן במסגרת המשלבת חינוך וטיפול רב תחומי.
- היעדר תקצוב עבור הכשרה מקצועית וליווי קבועים לכלל הצוותים, מעכב התמקצעות ופוגם בתהליך העבודה עם הילדים והמשפחות

תהליך פיתוחו המקצועי של הצוות

היעדרם של תהליכי ליווי והכשרה מתאימים לצוות החינוכי במעונות התכנית וחסר במענים רגשיים למובילות המעון ולצוות החינוכי:

- פוגעים ביכולתו לקיים את מודל "הבית החם" עבור ההורים ולהכילם וגורמים להימנעות מעבודה עימם
- פוגעים בתהליכי איתור והתאמת מענים לילדים
- פוגעים ביכולת לאגם משאבים בקהילה ובמגזרים השלישי והרביעי לקידום מטרות התכנית
- פוגמים בקיומם של תהליכי מעקב ובקרה וביכולת למדוד תפוקות ותוצאות מול משאבים ותשומות.

לא ניתן במדיניות ובמתכונת העבודה הנהוגות כיום לקיים את רציונל
הגישות ההומניסטית והמותאמת התפתחות בראיה אקולוגית
ספק אם התכנית מסוגלת לקדם שינוי לטובה ו/למנוע החמרה בסיכון לאורך זמן
בשל היעדר התנאים הדרושים על מנת לשפר את תפקודם והסתגלותם החברתית
והרגשית של ילדים בסיכון בגיל הרך בהתייחס למחקר האקדמי בתחום.

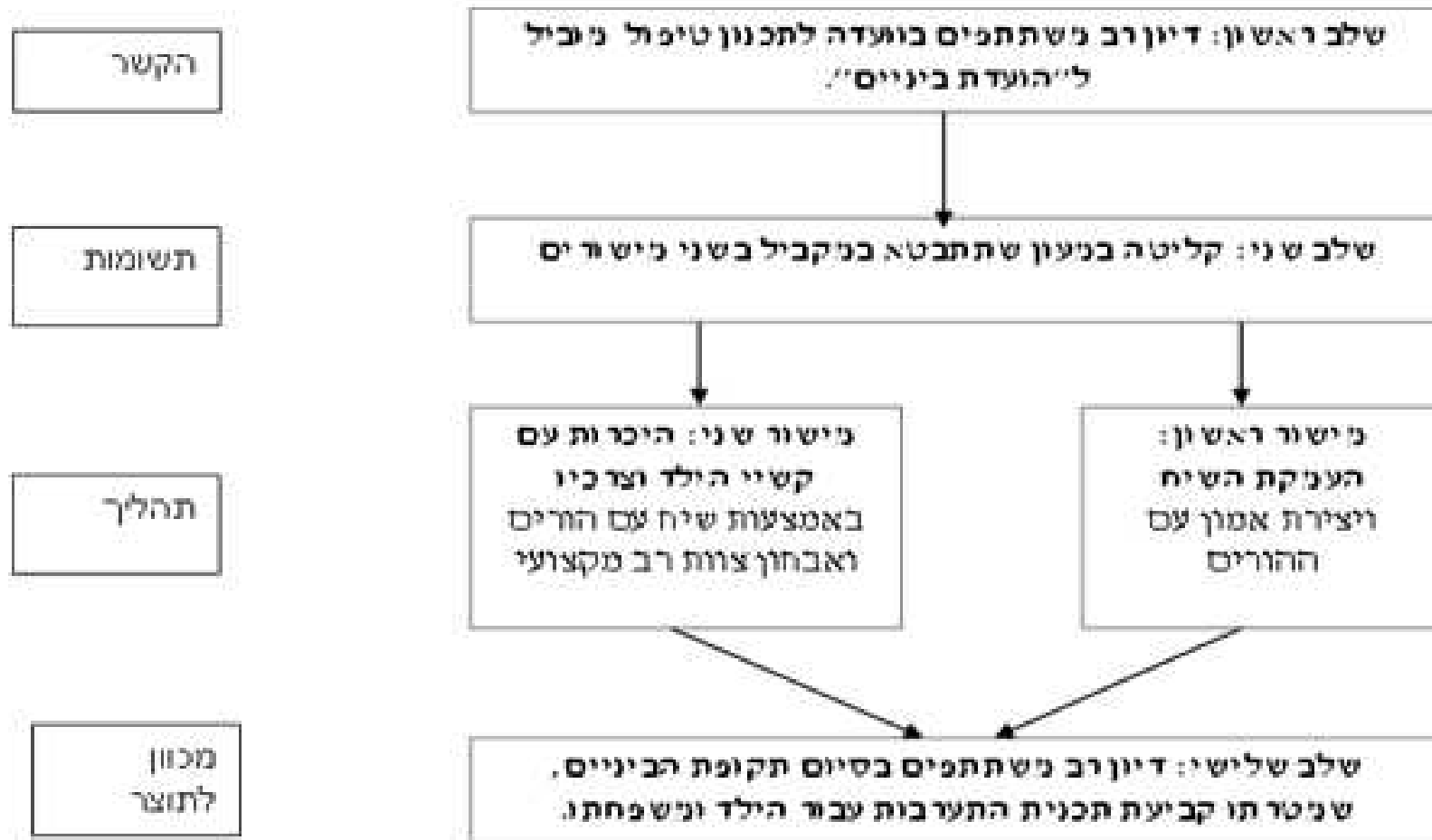

הצעה לשינוי במודל העבודה

- המחקר חידד את משמעות האחריות החברתית-ציבורית ליצירת שינוי ולשיפור בקרב האוכלוסייה בה עסק
- מודל ה-CIPP האיר את הקיים והחסר בתכנית
- אפשר חשיבה ותכנון מודל עבודה חדש של הפניית משפחות למעון הרב תכליתי עם זיקה למשתני ההערכה של ה-CIPP: הקשר-תשומות-תהליך-ותוצר
- המודל נבנה על בסיס החסרים הקיימים במדיניות ומתוך רצון לשנות את הגישה של הכשרת הצוותים

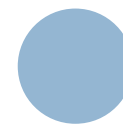

מודל להפניה וקליטת משפחות במעון רב תכליתי

יתרונות המודל

- יאפשר יצירת דיאלוג עם ההורים והפחתת החשש והאיום שלהם מ"המערכת"
- מחייב תהליך רציף וקבוע של מעקב בקרה והערכה לפי קריטריונים
- מעודד את שותפותם של ההורים בתהליך הגדרת צורכיהם וצורכי ילדיהם
- בניית תכניות התערבות בהתאם
- לקיחת ההורים אחריות על השתתפותם בתהליך
- מחייב את הצוותים לאחריות – מחויבות ואחריות לתהליך ולתוצאותיו
- יאפשר ויחייב השקעה בהתמקצעות של הצוותים.

תודקה
ואהתראות

